

Madarász Imre

A besarazott Illyés

Beke Albert: Illyés Gyula, a kommunista. Népfí vagy kegyenc?

Valami eszeveszett fúria vagy ártó démon dühöng mostanság a honi irodalmi emlékezetben. Magyartanárok hagynák ki a tananyagból tizenkilencedik századi irodalmunk óriásait, mert – úgymond – nehezek a diákoknak (vagy a tanároknak?). Zsurnál-megmondóember söprűzné ki a középiskolai irodalomtanítástól Ibsent mint liberális és feminista kártevőt. Politizáló történész publikál egész könyvsorozatot Ady ellen, akit hazafiatlan, nemzetellenes, idegen érdekeket kiszolgáló írástudónak pingál le (épp a centenáriumban)... És most itt van Beke Albert könyvmonstruma, melynek mondandóját a címe imigyen foglalja össze: *Illyés Gyula, a kommunista*. Csak így, nemes – helyesebben nemtelen – egyszerűséggel. Egyetlen jelzővel summázza, jellemzi és értékeli a múlt évszázad egyik legmonumentálisabb, legváltozatosabb költői-írói életművének megalkotóját. Nem pályája, „oeuvre”-je valamely írásművét, motívumát avagy szakaszát, hanem teljes egészét. Sokszínűségét egyetlen színnel próbálván lefedni, elfedni: a vörössel.

Pamflet ez, nem monográfia. Csak vádbeszéd, védelem és főleg tárgyilagos bírálat nélkül, a körülmények s a magyarázó tényezők teljes nélkülözésével. Alapjául a szerző egy 2003-as ötvenoldalas, füzetméretű opusa szolgál (*Illyés Gyula mint közéleti szereplő*), ez bővült-hízott-burjánzott 658 lapnyi méretűvé, ám ezen irdatlan túlméretezettség éppúgy nem jelent tudományosságot, mint a közel fél-száz oldalra rúgó bibliográfia. (Melyben például Standeisky Évát már-már kompromittálja számos egyetértő idézése, annyira különböző, sőt szögesen ellentétes a világnézetük, az ízlésviláguk). Az „alapmű” végletes felduzzasztása csakis a hangvétel radikalizálódását a vádaskodás durvulását eredményezte. Beke Albert tudásanyaga, kutatómunkája, írómunkási fáradozása egy célt szolgál: Illyés Gyulát – aki „önmagát afféle magyar Goethének vagyis költőfejedelemnek tartotta”, holott a megapamflet szerint csupán „ellenálló nemzeti hőssé hazudott kegyenc” volt – „a bitorolt trónusáról letaszítani. Pedig Illyés már régóta nincsen trónuson”. Beke alaptézise Illyésről, hogy „egész élete folyamán minden fontos döntésében a kommunista ítélkezett benne”: a pályakezdéstől haláláig.

Ez a valótlan, tarthatatlan, hazug koncepciózás vád eleve kizárja, hogy megszűljen az – a szó legtisztább értelmében kritikai, vagyis a tényeken alapuló, elfogulatlan, a különböző korszakokat és alkotásokat tisztességesen, a maguk egyediségében értelmező és mérlegelő – életmű-monográfia, melyet a „szakmának” Illyésről már régóta meg kellett volna írnia. Beke nem átalja Illyést „kommunista

pártköltőnek”, „leninistának”, „immorális bolsevikinek” és – saját híres kifejezését idézve” „magánszorgalmú kutyának”, ismételten, refrénszerűen „gyávának”, „nyúl szívűnek”, „árulónak” aposztrofálni. „Mindvégig.” Legbecsesebb remekműveit is sorra-rendre legyalázza, bemocskolja. A *Puszták népe* szerinte „Magyarország befekettítése a ’demokratikus’ nyugati közvélemény előtt”, amely „Beneš és Masaryk malmára hajtotta a vizet”. A *Cserepező* „művészi szempontból éppoly gyatra, mint eszmei mondandója tekintetében”. A *Bartók* szentenciáját („növeli, ki elfödi a bajt”) a költő ellen fordítja. Az *Egy mondat a zsarnokságról*t huszonhárom oldalon át rágalmazza példátlan és felfoghatatlan vadsággal: „a vers hazug és aljas”, „jót ezzel a versével Illyés” csak „az összes egykori ávósnak és valamennyi gyilkosnak” tett... És így tovább, a példákat végeérhetetlenül lehetne szaporítani. De minek?

S ha már így belejött a fröcsögő piszkolásba, Beke nem áll meg Illyésnél. Bubitsra a hazafiatlanság bélyegét ragasztja: „igéi – állítja – nem szentek, hanem felháborítóak és zavarosak”. Németh László, jelenti ki, a Kádár-érában „beadta a derekát, méghozzá szégyenteljesen”. Az ifjú Csoóri Sándor – nyilatkozza ki – „nemcsak esztétikai szempontból süllyedt le szinte a legmélyebbre, hanem erkölcsi és politikai szempontból is. Igaz ugyan, hogy később megpróbált kuruckodni és helyrehozni a helyrehozhatatlant, de ami lehetetlen – az lehetetlen”.

Nos, tagadhatatlan, hogy ami lehetetlen, az csakugyan lehetetlen. Beke Albert *Illyés Gyula, a kommunista* című munkáját nem lehet másnak minősíteni, mint a rendszerváltozás utáni évtizedek egyik legtisztességtelenebb, legsilányabb irodalmi történeti tárgyú produktumának. Az, hogy a pártállam bukása óta a legterjedelmesebb Illyés-könyv egy ilyen, csakis kortünetként tanulságos kiadvány: aligha válik a magyar irodalomtudomány – és kultúra – dicsőségére.

(*L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2019.*)